

MADANIYATSHUNOSLIK YONDASHUVLARI ASOSIDA TALABALARDA OILAVIY QADRIYATLARGA IJOBIY MUNOSABATLARNI RIVOJLANTIRISH

Aminjon Amrullayevich Axmedov

Buxro davlat universiteti stajyor tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10003517>

Azaldan ma'lumki, zamonlar osha buyuk allomalar va pedagog olimlarning ilmiy tadqiqotlarida yuksak axloqiy fazilatlarni kamol toptirish va oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash masalasi asosiy o'rinni egallab kelmoqda. Ayniqsa, qadriyatlar, ularga bo'lgan ijobiy munosabatlar haqida so'z borganida o'zbek oilasi kabi o'z qadimiy ma'naviy qadriyat va an'analarimizni, udum va rasm-rusumlarimizni, ma'naviy, madaniy merosimiz saqlab kelayotgan xalqni alohida e'tirof etish joizdir.

Har bir xalq o'zligini anglashi uchun o'z milliy qadriyatlari va milliy madaniyatini asrab-avaylabgina yuksak ma'naviyatga ega bo'ladi. O'zbek xalqida o'z qadriyatlari va o'ziga xos ma'naviyatini shakllantirish va yuksaltirishda oila yetakchi hisoblanadi. Oila har bir farzand qalbida eng pokiza tuyg'ular shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Farzand aynan oilada dastlabki hayotiy ko'nikmalarni egallaydi. Darhaqiqat, qadimdan milliy urf-odat va an'analarimizni yosh avlod ongiga singdirishda, ularni jismonan barkamol, ma'nan yetuk, mehr-oqibatli, saxovatpesha, o'zgalar dardini his qila oluvchi, yiqilganga tirkak bo'la oladigan insonlar qilib tarbiyalashda sog'lom oila muhiti muhim o'ringa ega bo'lib kelgan. Ta'lim tizimida yoshlarda oilaviy qadriyatlarga bo'lgan ijobiy munosabatlarini rivojlantirib borish uzviy ravishda amalga oshirib borilishi bugungi kundagi asosiy muammolardan biridir.

Oliy ta'lim bo'g'inida talabalarda oilaviy qadriyatlarga ijobiy munosabatlarni rivojlantirishda madaniyatshunoslik yondashuvlaridan foydalanish samarali natija berishi juda ko'p bora o'z isbotini topgan. Zero qadriyat va madaniyat o'zaro bir-biri bilan bog'liq tushuncha bo'lib, jamiyat rivojlanishi jarayonida ular doimiy ravishda hamohang qo'llaniladi.

Madaniyatshunoslik atamasi - (lotincha cultura "ekinlilik, dehqonchilik; ta'lim") ma'nosini bildirib, madaniyat sohasini tarkibiy yaxlitlik sifatida o'rganuvchi fanlar majmuasidir. Madaniyatshunoslik fani – insonning tabiat, jamiyat bilan birgalikdagi faoliyatini hamda kishilarning moddiy va ma'naviy turmushiga oid barcha madaniy jarayonlarni tadqiq etishdan iborat bo'lib, mazkur fanning tadqiqot manbai insoniyat yaratgan barcha madaniy boyliklar, moddiy va ma'naviy qadriyatlarga asoslanadi.

Ta'limda madaniyatshunoslik yondashuvi bu ijtimoiy amaliyotning har qanday sohasini, shu jumladan, ta'lim sohasini madaniyat, madaniy naqshlar, me'yorlar va qadriyatlar, madaniy faoliyat va manfaatlar kabi madaniyatshunoslik tushunchalari kontekstida tahlil qilishni ta'minlaydigan uslubiy usullar majmuidan iborat tizimli tushunchadir.

Madaniyatshunoslik yondashuvlari madaniyat va shaxs tushunchalari o'rtasidagi yaqin munosabatlar g'oyasiga asoslanadi va madaniyatning barcha komponentlari hisobga olinadi.

Ta'limning muhim jihatlaridan biri o'quvchilarning shaxsiy fazilatlarni rivojlantirishdir. Zamonaviy jamiyatda yoshlar o'rtasida qadriyatlarni (oilaviy qadriyatlar) shakllantirish va rivojlantirishga tobora ko'proq e'tibor qaratilmoqda. Agar biz talabalarda oilaviy qadriyatlarga ijobiy munosabatlarni shakllantirish hamda ta'lim olish jarayonida bu ko'nikmalarni rivojlantirishning dolzarbligi, zarurati va ahamiyati tahlil qilar ekanmiz, talabalarda oilaviy qadriyatlarga ijobiy munosabatlarni rivojlantirishni yaxshilashning yanada samarali yo'llarini yo'llarini ko'rib chiqishimiz talab etiladi.

Ushbu jarayonda biz quyidagi yo‘nalishlarni muhimligi va o‘zaro aloqadorligini inobatga olgan holda alohida-alohida ko‘rib chiqishni lozim deb topdik:

1. Shaxsiy qadriyatlar (oilaviy qadriyatlar) tushunchasi

- Oilaviy qadriyatlar - bu oilada shakllanadigan va oilaviy munosabatlarga munosabat, rol va mas'uliyatni belgilovchi qadriyatlar tizimi.

- Oilaviy qadriyatlarga sevgi, hurmat, ishonch, qo‘llab-quvvatlash, hamjihatlik kabi qadriyatlar kiradi.

2. Talabalar o'rtasida oilaviy omillarni rivojlanishning ahamiyati

- Oila jamiyat asosi bo‘lib, oilaga ijobiy munosabatni shakllantirish barkamol shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

- “Oilaviy qadriyatlar” talabalarda muloqot qilish, konfliktlarni boshqarish, hissiy intellekt va boshqa ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

- Oilaga ijobiy munosabat o‘quvchilarning psixologik sog‘lomligini mustahkamlashga, ularning ta‘lim va ijtimoiy muhitga moslashishiga yordam beradi.

3. Talabalarda oilaga ijobiy munosabatni shakllantirish yo‘llari

- ta‘lim jarayoniga oilaviy qadriyatlarni kiritish: oilaviy qadriyatlarni tushunish va rivojlantirishga qaratilgan muhokamalar, loyihalar, keyslar o‘tkazish;

- Oilaviy munosabatlar va ota-ona roli bo‘yicha seminar va treninglar tashkil etish;

- Talabalarni oilalari bilan yaqinlashtirishga qaratilgan tadbirlar, masalan, oilaviy kunlar, oilaviy bayramlarni ularning qiziqishiga qarab tashkil etish;

- oiladagi muammolar va nizolarni hal qilishda talabalarga psixologik yordam va maslahatlar yordam berish zarur.

shaxsga yo'naltirilgan ta'limni bilish va loyihalashning umumiy usuli bo'lib, u uning barcha tarkibiy qismlarini madaniyatga va insonga uning yaratuvchisi va madaniy o'zini o'zi rivojlantirishga qodir sub'ekti sifatida burilishni belgilaydi. Talabalarga yo'naltirilgan ta'limda madaniy yondashuvning tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

-madaniy o'zini o'zi rivojlantirish va o'zgartirishga qodir bo'lgan hayot sub'ekti sifatida bolaga munosabat

o'qituvchiga bola va madaniyat o'rtasidagi vositachi sifatida munosabat, uni madaniyat olami bilan tanishtirish va madaniy qadriyatlar olamida har bir bolaning shaxsiga o'zini o'zi belgilashda yordam va yordam ko'rsatish;

- harakatlantiruvchi kuchlari shaxsiy ma'nolarni izlash, madaniy o'zini o'zi rivojlantirish maqsadlariga erishishda uning ishtirokchilarining muloqoti va hamkorligi bo'lgan madaniy jarayon sifatida ta'limga munosabat;

- oila a'zolari birgalikdagi hayotining madaniy namunalari yashaydigan va qayta tiklanadigan, madaniy tadbirlar o'tkaziladigan, madaniyatni yaratish va madaniyatli shaxsni tarbiyalash amalga oshiriladigan ajralmas madaniy-ma'rifiy makon sifatida ta'lim maskaniga munosabat.

Ilmiy o'rganishlar natijasida, madaniyatshunoslik yondashuvlari asosida oilaviy qadriyatlarga tegishli bo'lgan holatlarni umumiy va noyob, o'ziga xos marosimlarga ajratish mumkin. Bular:

-oilaviy bayramlar – Tug‘ilgan kun, Navro‘z, Yangi yil, Ramazon va Qurbon Hayiti kabilar;

-hayotdagi muhim voqealarni birgalikda kutib olish – nikoh to‘yi, hovli tuyi, diplom olish, bola tug‘ilishi bilan barcha qarindoshlari va do‘stlarining quvonchlarini baham ko‘rish uchun ularni o‘tkazilayotgan marosimlar;

- oila kengashi – ko‘pchilik har kuni yoki haftada bir marta tor doirada kunning qanday o‘tgani, qanday voqealar bo‘lganligi haqida bahslashish, bu borada o‘z fikrlari bilan o‘rtoqlashish;

- oilaviy sayohat yoki ziyoratlarga borish;

-esdalik uchun fotosuratlariga tushish yoki videofilmlarni olish orqali unutilmas kunlarni eslab turish kabilar.

Talabalarda ushbu oilaviy qadriyatlarga ijobiy munosabatni rivojlantirishda turli interfaol usullardan foydalanish, sayohatlar tashkil etish, anketa so‘rovnomalari o‘tkazish, “Mening oilam”, “Oilam bilan faxrlanaman”, “Oilamizda bayram”, “Mening ajdodlarim”, “Oilamiz qadriyatlari” kabi turli mavzudagi tanlovlar o‘tkazish maqsadga muvofiqdir.

Asosiysi, ushbu jarayonda ta‘limdagi madaniyatshunoslik yondashuvlarini aksiologik yondashuvlar bilan bog‘liq holda amalga oshirilsa kutiladigan natija samarali bo‘ladi.

Xulosa o‘rnida shuni ta‘kidlash joizki, talabalarda oilaga ijobiy munosabatni shakllantirish ta‘lim tizimining muhim vazifasidir. “Oilaviy qadriyatlar” talabalarning shaxsiy fazilatlarini shakllantirish va jamiyatga muvaffaqiyatli moslashishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois oliy o‘quv yurtlarida talabalar o‘rtasida mos qadriyatlarni rivojlantirish va takomillashtirishga munosib e‘tibor qaratish lozim.

REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 27-iyundagi “O‘zbekiston Respublikasida oila institutini mustahkamlash konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-3808-son Qarori.
2. Axrorova Sh.U. O‘zbekistonning ijtimoiy siyosatidagi milliy qadriyatlar aspekti //Nazariy jurnal «Credonew» 2013. <http://credonew.ru/content/view/1284/68/>
3. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining Rezolutsiya 217 A (III) bilan 1948-yil 10-dekabrda qabul va e‘lon qilingan.
4. Gulomov M. Mahalla – fuqarolik jamiyatning asosi. – Toshkent: Adolat, 2003. – 325 b. 10. Kamolova, A., & Ergasheva, G. S. Q. (2022). Yosh avlodni tarbiyalashda xalq pedagogikasini manbalarining o‘rganishning o‘rganishning ilmiy-nazariy asoslari. Science and Education, 3(12), 590-592.